Ольга Комар
доктор пед. наук, професор
Уманський державний педагогічний
Університет імені Павла Тичини

Інтерактивні технології навчання в розвитку інтелектуальної культури майбутнього вчителя початкових класів

На сучасному етапі розвитку суспільства ставляться певні вимоги до підготовки учнів молодших класів. Ці вимоги передбачають удосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи.

У підготовці вчителя початкової школи найбільш складними вважаються питання дидактико-методичної підготовки студентів. Цій проблемі приділяють увагу багато вітчизняних вчених: Алексюк А.М., Бондар В.І., Біда О.А., Вашуленко М.С., Воскресенська Н.В., Зязюн І.А., Максименко Н.М., Пометун О.І, Савченко О.Я., Шапошнікова І.М. та багато інших. Результати цих досліджень свідчать про широкий спектр напрямів підготовки майбутнього вчителя до організації педагогічного процесу в школі. про розробку багатьох питань підготовки студентів до викладання шкільних предметів.

Незважаючи на виокремлені вище досягнення, проблема підготовки студентів до застосування інтерактивних технологій у початкових класах у сучасних умовах висвітлена недостатньо (як на рівні навчального предмета, так і на рівні педагогічної діяльності) і потребує удосконалення її теоретичної, змістової та методичної сторін із врахуванням сучасних вимог, що також засвідчує актуальність проблеми дослідження.

Вивчення шкільної практики показує, що багато хто з учителів початкових класів відчувають труднощі при впровадженні і застосуванні нових технологій у навчально-виховному процесі . Звідси виходить, що

знання, раніше здобуті вчителями у вищих навчальних закладах, виявляються недостатніми стосовно сучасних вимог реформування освіти, а це негативно впливає на здійснення особистісно зорієнтованого навчання і виховання молодших школярів.

Потреби практиків націлюють науковців на подальшу розробку теоретичних і методичних положень щодо підвищення рівня підготовки майбутніх фахівців до застосування нових технологій, зокрема інтерактивних, у навчально- виховному процесі початковій школі. Зокрема, потребують удосконалення такі положення: а) теоретичне обґрунтування і приведення у відповідність із вимогами реформування освіти змісту підготовки майбутніх фахівців; б) розробка і введення в навчальний процес вищих навчальних закладів цілісної системи методичної підготовки студентів до оволодіння ними інтерактивними технологіями і умінням працювати за цими технологіями.

Сьогодні вузи з успішністю застосовують підготовку студентів, майбутніх вчителів початкових класів, до застосування інтерактивних технологій у своїй майбутній професійній діяльності. Багаторічна робота в цьому напрямку дає змогу нам зробити висновки про те, що інтерактивні технології відіграють значну роль у формуванні інтелектуальної культури майбутнього вчителя молодших школярів. За трактуванням О.Митника "...інтелектуальна культура – це характеристика діяльності людини у сфері мислення, у процесі якої здійснюється взаємодія з навколишнім світом, іншими людьми, внаслідок чого відбувається створення чогось нового на об'єктному чи суб'єктному рівні"[3,46]. Робота за інтерактивними технологіями передбачає суб'єкт-суб'єктні стосунки у взаємодії вчитель-учень. Саме навчання студентів за інтерактивними технологіями привчає їх неординарно підходити до організації навчального процесу, вчить їх мислити, розвивати свій інтелект ("Інтелект – система психологічних механізмів, які обумовлюють можливість будувати всередині індивіда адекватну модель (картину) оточуючого світу і оптимально оганізовувати

свою поведінку і діяльність в ньому, створюючи порядок з хаоса на основі приведення у відповідальність індивідуальних потреб з об'єктивними вимогами реальності"[4,201]) тощо.

Навчання за ІТН і оволодіння ними у навчальному процесі "полягає у розвитку суб'єкта-особистості, що самоутверджується як людина і фахівець.

З-посеред основних можна виділити такі характерні ознаки діяльності суб'єкта навчання:

- спроможність до рефлексії, до морального вибору у проблемних ситуаціях;

- усвідомлення власної значимості для інших людей, відповідальності за результати діяльності; причетності до відповідальності за явища природної і соціальної дійсності;

- спроможність не тільки привласнювати світ предметів та ідей, але й виробляти їх, перетворювати, творити нові, самостійно визначати їх у необхідних випадках;

- незалежність не у змісті ігнорування зовнішніх впливів, а в змісті усталеності поглядів, переконань, мотивів, їхньої корекції, зміни;

- спрямованість на реалізацію «САМО..» - самоосвіти, самооцінки, самоаналізу, саморозвитку, самовизначення, самодетермінації тощо;

- володіння важливими індивідуально-процесуальними характеристиками (різнобічність умінь, самостійність, творчий потенціал тощо), унікальністю, неповторністю, що є основою для плідних міжсуб'єктних відносин і стимулюють прагнення до взаємодії, співробітництва, спілкування. У результаті самовизначення людина вибудовує систему смислів, смислове поле або внутрішній смисловий простір. Два процеси осмислення (наділення цінностей сутністю) та усвідомлення (формулювання сутностей у цінності) - зустрічаючись, творять простір суб'єктності людини або її ціннісно-значущу сферу. Вона і є справжнім середовищем і продуктом саморозвитку людини"[1,168-170].

Побачити - це не те**,** що відразу можна зробити самому, відчути почуття іншого можливо за умов, коли сам через себе пропускаєш ці почуття.. Тому заняття зі студентами по засвоєнню інтерактивних технологій ми проводимо у формі тренінгу.

Під час тренінгу створюється неформальне, невимушене спілкування**,** яке відкриває перед групою безліч варіантів розвитку і вирішення проблеми, заради якої вона зібралася. Як правило, учасники у захваті від тренінгових методів, тому що вони роблять процес навчання цікавим, не обтяжливим.

Тренінг і традиційна форма навчання мають суттєві відмінності. Традиційне навчання більше орієнтоване на правильну відповідь, і за своєю сутністю є формою передачі інформації на запитання і пошук. На відміну від традиційних, тренінгові форми навчання повністю охоплюють весь потенціал людини: рівень та розвиток її компетентності (соціальної, емоційної та інтелектуальної)**,** самостійність, здатність до прийняття рішень, взаємодії тощо. Звичайно, традиційна форма передачі знань не є сама по собі чимось негативним, проте в світі швидких змін і безперервного старіння знань, традиційна форма навчання має звужені рамки застосування.

Так само, як і будь-яке навчальне заняття, тренінг також має певну мету:

- інформування та набуття учасниками тренінгу нових навичок та умінь;

- опанування новими технологіями;

- зменшення чогось небажаного (прояв поведінки, стилю**,** неефективного спілкування, особливостей реагування тощо);

- розвиток інтелектуальної культури учасників;

- зміна погляду на процес навчання як такий, що може приносити наснагу та задоволення;

- підвищення здатності учасників до позитивного ставлення до себе та життя;

- пошук ефективних шляхів вирішення поставлених проблем завдяки об'єднанню в тренінговій групі різних за характером, темпераментом, емпіричним досвідом та іншими якостями студентів ,котрі у процесі обговорення впливають на вирішення зазначеної проблеми.

Під час навчання ми дотримуємся всіх атрибутів тренінгу. Тобто: група студентів складає приблизно 18-24 особи; заняття проводяться у тренінговому класі; заняття проводить тренер, або фасілітатор, як його прийнято називати за кордоном. У нас це є викладач певної дисципліни. Такі тренінгові заняття проводяться на базі Центру новітніх освітніх технологій в Інституті соціальної та мистецької освіти (бувший педагогічний факультет) Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини для майбутніх вчителів початкових класів.

У тренінгу широко використовуються методи, які спрямовані на стимуляцію взаємодії учасників. Всі вони забезпечують взаємодію та власну активність учасників під час динамічного навчального процесу.

Інтер (лат. inter) - префікс, що означає перебування поміж. Актив (лат. actus)- приводжу в рух.

Інтерактивний – рух, що відбувається між об'єктами: зовнішніми - між окремими людьми, внутрішніми - активність, яка відбувається в самій .людині, і яка призводить до змін її поглядів, думок, поведінки тощо.

Тренінг сприяє інтенсивності, активності, взаєморозумінню у навчанні всіх учасників. Результат навчання досягається завдяки власній активній роботі кожного з його учасників. Знання не подаються тренером у готовому вигляді, а стають продуктом активної діяльності всіх учасників заняття, вправи заставляють студента задумуватись над тим, як правильно їх виконати, як правильно організувати роботу учнів, щоб вона була продуктивною, розвивала їхню пам’ять, розум, кмітливість тощо. Найголовніша мета тренінгу - самостійне навчання учасників та активна їх взаємодія. Відповідальність за результативність будь-якого тренінгового

заняття несуть в однаковій мірі і тренер (викладач), і кожний учасник тренінгу.

У тренінговій формі ми проводимо заняття спецкурсу по ознайомленню і засвоєнню інтерактивних технологій та застосуванні їх при конструюванні та проведенні уроків (зокрема математики і мови) у початкових класах. На заняттях з фахових методик ми використовуємо знання і одержаний досвід, який отримали під час слухання спецкурсу.

Уміння здійснювати навчання учнів за інтерактивними технологіями пов'язане зі здібністю вчителя проектувати та подавати матеріал на уроці (циклі уроків) у цікавій формі, за допомогою активних методів навчання для формування у дітей міцних знань та наукових уявлень про оточуючий світ, для організації розвитку усвоїх учнів бажання до отримання знань, досвіду, творчої діяльності. Майбутні вчителі повинні вміти підбирати та групувати навчальний зміст уроку, реалізувати його за допомогою методів навчання, уміти ставити мету уроку, організованого за інтерактивними технологіями, методично правильно проводити такі уроки. Значною мірою ці проблеми можуть бути розв'язані у процесі вивчення студентами спецкурсу „Підготовка та проведення уроків у початковій школі за інтерактивними технологіями".

Для повного уявлення студентів про інтерактивні технології спочатку проводяться тренінгові лабораторні заняття. Після цього читаються лекції. Наступним етапом є проведення практичних занять для засвоєння та закріплення навчального матеріалу, який студенти одержали під час проведення лабораторних занять у вигляді тренінгу і теоретичних лекційних занять.

Майбутній учитель молодших школярів, який оволодів ІТН фактично являє собою інтегровану особистість, в якій наявні взаємопов'язані між собою мотиваційне, пізнавальне, соціальне, діяльнісне поле його професійності.

Виокремлення навчальних складових базувалось на розумінні студентами педагогічного процесу як об’єкта педагогічної діяльності, в якому в якості предмета управлінської діяльності вчителя виступає навчально-пізнавальна діяльність школярів. Враховувався і той факт, що організація діяльності учнів повинна спиратись на сучасні концепції теорії навчально-пізнавальної діяльності (особистісно-орієнтоване навчання, діяльнісний підхід, розвиток учнів, теорія поетапного формування розумових дій, індивідуальні, групові, колективні форми навчання тощо).

Таблиця .

Основні складові організації інтерактивного навчання молодших школярів

№	Складові
1.	Чітка, послідовна і динамічна організація діяльності учнів
2.	Врахування характеру навчально-пізнавальної діяльності учнів при підготовці дидактичних матеріалів
3.	Вибір адекватних інтерактивних вправ для організації навчально-пізнавальної діяльності учнів у зв’язку з етапом навчання
4.	Творче застосування інтерактивних вправ на різних типах уроків, нестандартних уроках та уроках-екскурсіях
5.	Обговорення теми і очікуваних результатів (цільових завдань) в учнівській аудиторії
6.	Організація структурних компонентів уроку, який спроектовано за інтерактивними технологіями
7.	Організація фронтальних інтерактивних вправ
8.	Організація групових інтерактивних вправ
9.	Організація та ефективність проведення дискусії
10.	Організація та ефективність проведення інтерактивних дидактичних ігор
11.	Активність учнів у проведених інтерактивних вправах:

	а) робота в групі по ролях, в) організація зворотнього зв’язку(сигнальні картки), г) різний ступінь доказовості міркувань
12.	Активність учителя в інтерактивному уроці (дати установку, направити роботу, дати можливість вислухати всіх бажаючих, скоротити виступ тощо.)
13.	Участь учнів у перевірці і оцінці знань: - самоконтроль і самооцінка , - взаємоконтроль і взаємооцінка
14.	Організація рефлексії стосовно очікуваних результатів
15.	Раціональне використання часу уроку для організації інтерактивних вправ

На основі виділених складових, аналізувались плани-конспекти уроків студентів контрольних та експериментальних груп відповідно до правильності проектування і проведення уроків за інтерактивними технологіями, підбору інтерактивних вправ, постановці проблемних запитань після проведених занять з методик та вивчення спецкурсу. Контроль і аналіз здійснювались на практиці пробних уроків, а також в період неперервної дипломної практики. Матеріал даної таблиці було повідомлено студентам для здійснення самоаналізу і взаємо аналізу в період експериментального навчання і в період проходження практики.

Питання підготовки студентів до впровадження інтерактивних технологій при навчанні молодших школярів – одна з актуальних дидактичних проблем. Її розв’язання вбачається в організації цілеспрямованого процесу, який сприятиме формуванню психологічних, теоретичних і технологічних умінь майбутніх вчителів, формуванню інтелектуальної культури для здійснення якісного навчання молодших школярів в їхній майбутній професійній діяльності.

Література

1. Коберник О.М. Теорія і методика психолого-педагопчного проектування виховного процесу в школі. - К.: Науковий світ, 2001.

2. Комар О. Навчання і виховання через спілкування. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету Імені Павла Тичини. Частина II / Гол.ред.: Мартинюк М.Т. – К.: Міленіум, 2006.

3. Митник О. Інтелектуальна культура вчителя як показник готовності до формування культури мислення молодшого школяра // Початкова школа, - №1, -2008.

4. Педагогика: Большая современная энциклопедия / Сост. Е.С.Рапацевич – Мн.: “Соврем слово”, 2005.